

OCHRONA ZASOBÓW GÓROTWORU

W ŚWIETLE REGULACJI UE I POLITYKI SUROWCOWEJ PAŃSTWA

JAN A. STEFANOWICZ

Ochrona zasobów górotworu w regulacjach UE

W Komunikacie Komisji do Parlamentu Europejskiego, Rady, Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego i Komitetu Regionów **podkreślono priorytety i wskazano kluczowe obszary**, w których UE powinna podjąć działania, aby wzmocnić swoje strategiczne podejście mające na celu **poprawę odporności łańcuchów wartości surowców**.

Strategia UE

W strategii przemysłowej Unii Europejskiej **wymiar surowcowy ma stanowić integralną część sojuszy przemysłowych** i odpowiadających im ekosystemów przemysłowych (tak wstępnie określono w dokumencie Komisji, towarzyszącemu Krajowemu Planowi Odbudowy).

Unijna systematyka dotycząca zrównoważonego finansowania **uwzględnia potencjał rozwojowy górniczego i wydobywczego łańcucha wartości** oraz potrzebę zminimalizowania przez ten sektor wpływu na klimat i środowisko, biorąc pod uwagę aspekty dotyczące cyklu życia.

Perspektywa surowcowa w UE

W analizie Komisji UE m.in. zauważono, iż istotnym przykładem wzrostu zapotrzebowania są baterie do magazynowania energii, w przypadku których zapotrzebowanie na odpowiednie metale – **aluminium, kobalt, żelazo, ołów, lit, magnez i nikiel – wzrośnie o ponad 1 000% do 2050 r.**

Zapotrzebowanie na metale ziem rzadkich wykorzystywanych w magnesach stałych, np. w pojazdach elektrycznych, technologiach cyfrowych lub turbinach wiatrowych, **może do 2050 r. wzrosnąć dziesięciokrotnie.**

Przykładowo do akumulatorów pojazdów elektrycznych i baterii do magazynowania energii, UE **będzie potrzebować do 18 razy więcej litu i 5 razy więcej kobaltu w 2030 r.** oraz prawie 60 razy więcej litu i 15 razy więcej kobaltu w 2050 r.

Ochrona zasobów górotworu w UE

UE uruchomiła już działania, takie jak:

- określenie projektów wydobywczych i przetwórczych oraz potrzeb inwestycyjnych, **dotyczących surowców krytycznych w UE, które można uruchomić do 2025 r.**, traktując priorytetowo regiony górnictwa węglowego;
- **wykorzystanie programów obserwacji Ziemi i teledetekcji do celów poszukiwania zasobów, eksploatacji i zarządzania środowiskowego;**
- dostosowanie systemu prawnego w zakresie własności intelektualnej do epoki cyfrowej i ekologicznej oraz wspieranie konkurencyjności przedsiębiorstw UE.

Ochrona zasobów górotworu w regulacjach krajowych

W Systemie Zarządzania Rozwojem Polski wskazano, iż nie nastąpiło dotychczas rzeczywiste zintegrowanie planowania społeczno-gospodarczego i przestrzennego. Przyjęte strategie rozwoju oraz dokumenty o charakterze operacyjno-wdrożeniowym **pomijały aspekt przestrzenny lub przedstawiały go w sposób fragmentaryczny.**

W proponowanych zapisach SZRP ostatecznie **zginęły gdzieś w trakcie kolejnych jej zmian** zarówno rola Polityki Surowcowej Państwa, jak i planowanie działalności eksploracyjnej i eksploatacyjnej, czy **narzędzia zintegrowanego zarządzania przestrzenią dla wprowadzania ochrony obszarów prognostycznych**, występowania niezbędnych dla gospodarki zasobów.

Podstawy ochrony zasobów górotworu

Głównym aktem planistycznym ma być teraz w Polsce Koncepcja Rozwoju Kraju (KRK), która ma być dokumentem długookresowym (w perspektywie 20-30 lat) o charakterze wizyjnym, ma określać scenariusze (warianty) rozwojowe Polski w wymiarze społeczno-gospodarczym i przestrzennym na podstawie analiz i przewidywanych zmian w zakresie uwarunkowań i trendów m.in. **w sferze dostępu i wykorzystania zasobów naturalnych**, technologii, przemian społecznych, gospodarczych i klimatycznych.

Perspektywa ochrony zasobów górotworu

Także w dalszym horyzoncie 50, 100 lat będą potrzebne surowce, dostępne powinny być tym samym ich źródła, a więc zasoby górotworu, które na dziś i w najbliższej perspektywie są trudno dostępne lub ich eksploatacja nieopłacalna. Nie jesteśmy w stanie dziś czy nawet w najbliższych latach przewidzieć jakie surowce będą potrzebne dla gospodarki w takich długich perspektywach.

Kolizje w przestrzeni

Wraz z postępującym rozwojem kraju, rozbudową infrastruktury, przestrzenną ekspansją miast i obiektów ochrony przyrody, coraz częściej **dochodzi do trwałej utraty dostępu do zasobów górotworu** a nawet możliwości poszukiwań czy rozpoznawania zasobów.

Zabezpieczenie dostępu do zasobów górotworu to konieczność holistycznego spojrzenia na przestrzeń Ziemi, te górotworu, nieruchomości gruntowych i terenów, rozpoznawanych z punktu widzenia ich gospodarczego wykorzystania oraz potrzeby ich ochrony (przyroda, środowisko, gruntu rolne, tereny leśne, przemysłowe, rozwój metropolii).

Co mamy chronić?

Zasobem (dobrem), który mamy do dyspozycji, jest w istocie cała przestrzeń kraju, tj. zarówno powierzchnia Ziemi, grunty, jak i górotwór - z ich różnymi zasobami. **Nie można tym samym odrębnie tymi przestrzeniami i zasobami zarządzać i ich osobno regulować.**

Nieuniknione jest dokonywanie koniecznych wyborów w sytuacji wzajemnego oddziaływania przedsięwzięć o kolizji przestrzennej, takich jak: złoża kopalin, wody, grunty leśne, grunty pod budowę infrastruktury, „fabryk” czy domów mieszkalnych. Dlatego też **kluczowym staje się zapewnianie już teraz przyszłego dostępu do rozpoznawanych złóż.**

Polityka Surowcowa Państwa

W PSP autorzy omówili wyłącznie uwarunkowania geologiczne. W takim dokumencie, jakim miała być PSP, powinny zostać przedstawione wszystkie jej uwarunkowania, a przede wszystkim w tym związane z gospodarką, nieruchomościami, zabudową, infrastrukturą, środowiskiem, ochroną przyrody.

Szereg postulatów PSP w zakresie planowania, zarządzania jej realizacją, wykazuje **brak wiedzy o zarządzaniu procesowym i permanentną zmianą dla realizacji zadań publicznych.**

Polityka Surowcowa Państwa

Pominięto zapowiadane w PSP już wcześniej, planowane i uregulowane instytucje, narzędzia, czy instrumenty prawno-ekonomiczne, nie proponując nic w zamian.

Chodzi tu przykładowo o **obszary funkcjonalne** dla rozpoznawania złóż kopalin, propozycje nowej, kompleksowej regulacji „Kodeksu surowcowego”, czy zadania administracji i nadzoru geologicznego. Brak jest także próby adaptowania nowych instytucji, instrumentów, takich, jak **zabezpieczanie obszarów inwestycji celu publicznego**.

Ochrona zasobów górotworu w regulacjach krajowych

Bezpieczeństwo surowcowe, to niezależnie od zaspakajania bieżących potrzeb gospodarki, **także zabezpieczanie bazy zasobowej własnych, krajowych źródeł surowców**, a więc poszukiwanie, rozpoznawanie i dokumentowanie złóż kopalin, do eksploatacji w dłuższym horyzoncie, uwzględniając zdarzenia nadzwyczajne wynikające z geopolityki, jak i między innymi zmian klimatycznych.

Rolą Polityki Surowcowej Państwa ma być jednak tylko uzupełnienie dotychczasowych metod planowania prac Państwowej Służby Geologicznej, w perspektywie do 2050 r. określenie „kluczowych” zadań w „dokumencie rządowym”. oraz „zapewnienie dostępu” do złóż kopalin, lecz tylko tych udokumentowanych, „szczególnie” takich, które spełniają kryteria złóż strategicznych.

Wnioski i rekomendacje

Niezbędne są zasadnicze, komplementarne regulacje w zakresie decydującym o standardzie i jakości gospodarowania przestrzenią i zasobami górotworu, w tym klauzule i normy generalne oraz podstawowe definicje i instytucje, dla zapewnienia ochrony i zrównoważonej gospodarki przestrzenią oraz zasobami Ziemi.

Należy skupiać się na dwóch kluczowych aspektach: **odejściu od wąskiego, literalnego rozumienia ochrony złóż kopalin**, tylko tych udokumentowanych oraz na konieczności **zastosowania różnych form ochrony**, adekwatnych ze względu na stan rozpoznania górotworu, jego zasobów i dostępu do nich.

Wnioski i rekomendacje

Konieczna jest także ochrona zasobów, które w aktualnych warunkach technologicznych, gospodarczych, nie mogą być użyteczne, z uwagi na koszty i zapotrzebowanie, jednak mogą stanowić tzw. „rezerwę pokoleń”, gdy w przyszłości, będzie można rozstrzygać czy te nieodnawialne zasoby górotworu będą mogły być efektywnie wykorzystane.

Niezbędne jest objęcie ochroną jako stanowiących potencjalnie użyteczny zasób, ciepła Ziemi oraz formacji, których budowa umożliwia lokowanie magazynów substancji, energii oraz składowisk odpadów niebezpiecznych, naturalne pustki, stare lub likwidowane wyrobiska mogą być miejscem depozytów złóż antropogenicznych.

Wnioski i rekomendacje

Należy przeprowadzić efektywną, przemyślaną waloryzację, *reprocessing* i „przedokumentowanie” oraz – docelowo - wycenę zasobów mineralnych stanowiących własność Skarbu Państwa (np. w ramach Systemu Zintegrowanych Środowiskowych i Ekonomicznych Rachunków Narodowych) wedle wypracowanej wcześniej metodologii wraz z uwzględnieniem ich w ewidencji mienia Skarbu Państwa, nie tylko w wymiarze ilościowym, ale także wartościowym.

Wnioski i rekomendacje

W ramach ustalania zakresu i stanu informacji o zasobach, istotne jest dostrzeżenie i uwzględnianie istotnych elementów m.in.:

- **stałej, komplementarnej aktualizacji bazy informacji geologicznej** dotyczącej budowy górotworu i jego uwarunkowań (wodnych, tektoniki, gazowych) oraz innych zjawisk w górotworze, które nakładają się wzajemnie z robotami górniczymi i sumują z oddziaływaniami innych obiektów, tworząc łączne oddziaływania w górotworze i na terenach górniczych;
- zakresu ryzyk wynikających ze **szkód górniczych** na nieruchomościach gruntowych objętych oddziaływaniami, dla których istotne jest ustalenie immisji, a więc ustalenie oddziaływań sąsiednich (nakładających się) terenów górniczych, oraz kolizji przestrzennych i branżowych.

Perspektywa

Na koniec należy zacytować za Komunikatem UE, iż istnieje tylko jedna planeta Ziemia, lecz do 2050 r. światowa konsumpcja będzie tak duża, jak gdyby było ich trzy.

Oczekuje się, że w ciągu najbliższych czterdziestu lat światowe zużycie materiałów takich jak biomasa, metale i minerały podwoi się.

DZIĘKUJĘ ZA UWAGĘ!

JAN A. STEFANOWICZ